

- Technology of Formation of Basic Knowledge in the course "Pedagogy" in future teachers]. Zhytomyr : ZhDPU im. I. Franka, 2000. 100 s.
2. Artomova M. H., Bed V. V. Kompetentnisnyi pidkhid v systemi vyshchoi osvity yak priorytet yii modernizatsii u vyshchomu navchalnomu zakladi [Competency Approach in the System of Higher Education as a Priority of its Modernization in a Higher Educational Institution]. URL : <https://social-science.uu.edu.ua/article/691> (data zvernennia: 14.01.2023)
 3. Honcharenko S. Ukrainskyi Pedahohichnyi Slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv : Lybid, 1997. 421 s.
 4. Hura O. I. Zahalnonaukovi pidkhody do vyznachennia sutnosti profesiinoi kompetentnosti pedahoha. Pedahohika i psyholohiia formuvannia tvorchoi osobystosti: problemy i poshuky [General Scientific Approaches to Determining the Essence of a Teacher's Professional Competence. Pedagogy and Psychology of Creative Personality Formation: Problems and Searches]. Kyiv – Zaporizhzhia, 2017. Vyp. 35. S. 7-14.
 5. Zahalnoevropeyskyi proekt TUNING [Pan-European project TUNING]. URL : <http://www.let.rug.nl/TuningProject/index.htm> (data zvernennia 13.10.2019)
 6. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII [On education: Law of Ukraine dated September 5, 2017]. Data onovlennia : 01.01.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (data zvernennia: 14.01.2023)
 7. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. Data onovlennia : 01.01.2023 [On Higher Education: Law of Ukraine dated July 1, 2014. No. 1556-VII]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (data zvernennia: 14.01.2023)
 8. Zasiiekina T. M. Intehratsiia v shkilnii pryrodnychii osviti: teoriia i praktyka : monohrafiia [Integration in School Science Education: Theory and Practice]. Kyiv : Pedahohichna dumka, 2020. 400 s.

УДК 378.14. 81

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2023-73-63-68>

НАДІЯ КОМАРІВСЬКА

<https://orcid.org/0000-0002-9538-4048>
n.komarivska@gmail.com

кандидат філологічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ЛЮДМИЛА ЛЮБЧАК

<https://orcid.org/0000-0002-2330-2998>
liavin@ukr.net

кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ЛЮДМИЛА ДАБІЖА

<https://orcid.org/0000-0001-8084-3793>
gurenko_l_p@ukr.net

старший викладач,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ І СПІЛКУВАННЯ ЯК СКЛАДОВІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті обґрунтовано важливість формування основ культури мовлення і спілкування в майбутніх учителів початкових класів на етапі вузівської підготовки. Розглянуто зміст, основні компоненти та визначено основні шляхи підготовки студентів в оволодінні навичками культури мовлення та спілкування. Автори розглянули культуру мовлення і спілкування як важливий вид культури, що стосується переважно міжособистісних відносин та риторичної культури. Обґрунтовано, що формуванню професійно необхідних знань, умінь і навичок, підвищенню культури фахового мовлення майбутнього вчителя сприяє поєднання функціонального, комунікативного, а також культурологічного й особистісного підходів до вивчення мовних явищ. Доведено, що реалізацію необхідно здійснювати під час практичної діяльності студентів на лекціях, практичних та лабораторних заняттях, у процесі самостійної та навчально-дослідної роботи, під час педагогічної практики.

Ключові слова: культура спілкування, культура мовлення, підготовка студентів, початкова школа, педагогічне спілкування.

NADIYA KOMARIVSKA

Candidate Of Philological Sciences, Associate Professor,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University
Ostrozhskego str., 32, Vinnytsia

LIUDMYLA LIUBCHAK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University
Ostrozhskego str., 32, Vinnytsia

LIUDMYLA DABIZHA

Senior Lecturer,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University
Ostrozhskego str., 32, Vinnytsia

CULTURE OF SPEECH AND COMMUNICATION AS COMPONENTS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article substantiates the importance of forming the foundations of the culture of speech and communication in future primary school teachers at the stage of university training. The content, main components were considered and the main ways of training students in mastering the skills of speech culture and communication were determined. The authors consider the culture of speech and communication as an important type of culture, which mainly concerns interpersonal relations and rhetorical culture. The combination of functional, communicative, as well as cultural and personal approaches to the study of language phenomena contributes to the formation of professionally necessary knowledge, abilities and skills, and the improvement of the culture of professional speech of the future teacher. It is proved that the implementation must be carried out during practical activities of students at lectures, practical and laboratory classes, in the process of independent and educational and research work, during pedagogical practice.

For the development of communication culture of future teachers, knowledge of ethical norms and psychological mechanisms of communication, the ability to organize pedagogical communication on the basis of dialogical interaction are important. The success of the future teacher's professional activity will depend on the quality of assimilation of theoretical knowledge from academic disciplines, mastery of skills and abilities necessary for the implementation of the educational process at school.

Key words: culture of communication, culture of speech, training of students, elementary school, younger schoolchildren.

Культура завжди була й залишається могутнім фактором соціального розвитку, показником якості суспільного життя, тому й зміст культури стосується першочергово людини як соціальної істоти. «Усі різноманітні види культури – культура виробництва, культура управління, політична культура, художня культура, культура міжособистісних відносин, екологічна культура, риторична культура тощо – утворюють єдине ціле як форми існування і розвитку людської природи, а отже і суспільства» [2, с. 6]. Культура мовлення і спілкування є важливим видом культури й стосується переважно міжособистісних відносин та риторичної культури. Особливо гостро постає питання формування культури мовлення й спілкування в майбутніх педагогів у часи виборювання нашою країною незалежності.

Не втратили своєї актуальності думки видатного українського педагога-гуманіста В. Сухомлинського про можливість живого слова вчителя: «Слово – це найточніший різець, здатний доторкнутися до найніжнішої рисочки людського характеру. Уміти користуватися ним – велике мистецтво. Словом можна створити красу душі, а можна і спотворити її. Тож оволодіймо цим різцем так, щоб з-під наших рук виходила тільки краса!» [7, с. 167]. Саме вчителі початкової школи закладають основи мовленнєвої культури дитини, формують комунікативну компетентність учня.

Низка наукових досліджень засвідчують, що культура поведінки, культура мовлення й культура спілкування в житті найчастіше виступають в єдності [8, с. 33]. Але варто розрізняти поняття культури мовлення та культури спілкування. Н. Бабиш трактують культуру мовлення як здатність використовувати мовні засоби, оптимальні для конкретної ситуації мовлення [1]. Культуру спілкування вважають складовою частиною культури людини в цілому й має дві основні компоненти – моральну та психологічну. Моральна культура розкривається в діях та вчинках людей відповідно до її потреб, інтересів, ідеалів, цілей, а психологічна культура спілкування включає психологічні знання й уміння (розпізнавати психологію співрозмовників, адекватно емоційно реагувати на їхні дії та поведінку, вибирати по відношенню до кожного адекватні способи і засоби спілкування) [8].

Мовлення вчителя є важливим інструментом його професійної діяльності, за допомогою якого він розв'язує різні педагогічні завдання. Саме тому володінню мовленням як засобом професійної діяльності потрібно вчитися. І. Зязюн обґрунтовує думку про те, що мовлення вчителя є «показником його педагогічної культури, засобом самовираження й самоутвердження його особистості» [2, с. 67]. Щодо професійного педагогічного спілкування на рівні майстерності взаємодії, науковець вважає, що воно забезпечує через учителя «трансляцію учням людської

культури, допомагає засвоєнню знань, сприяє становленню ціннісних орієнтацій під час обміну думками; забезпечує формування власної гідності дитини» [2, с. 200].

Метою статті є обґрунтування важливості формування основ культури мовлення і спілкування в майбутніх учителів початкової школи на етапі вузівської підготовки, визначення основних шляхів підготовки студентів в оволодінні навичками культури мовлення та спілкування. Уважаємо, що для успішного становлення Нової української школи досить важливо формувати в майбутніх учителів культуру мовлення і спілкування вже на етапі вузівської підготовки. При цьому варто використовувати інноваційні методи навчання та сучасні форми роботи зі студентами.

Г. Костюк уважав, що спілкування має велике значення для поступального руху особистості [4]. У наукових працях кінця минулого століття знаходимо різні тлумачення терміну «культура спілкування» (Г. Чайка Т. Чмут, П. Щербань), однак загальноприйнятого визначення цього поняття немає. Цю категорію трактують як частину культури поведінки людини, що окреслює норми й принципи продуктивного спілкування та їх реалізацію в бутті особистості чи суспільства [9, с. 315]. На думку вчених, високий рівень культури спілкування залежить від комунікативних установок, знання етики та психології спілкування та умінь застосовувати ці знання на практиці [8].

У контексті нашого дослідження вважаємо за необхідне розглянути зміст, основні компоненти та шляхи формування культури педагогічного спілкування, адже ефективне педагогічне спілкування неможливе без оволодіння вчителем високим рівнем його культури.

Організація повноцінного педагогічного спілкування в сучасних умовах дистанційного та змішаного навчання вимагає від учителя початкової школи особливої майстерності. Адже в таких умовах досить складно допомогти учневі стати активним співучасником освітнього процесу та забезпечити умови для реалізації його можливостей і здібностей. В. Сухомлинський власну систему спілкування з учнями спрямовував на те, щоб перетворити навчання в процес самовираження та саморозвитку, спілкування при цьому має сприяти спільному осмисленню проблемних ситуацій, стати засобом обміну почуттями.

Для формування в майбутніх учителів початкової школи умінь забезпечувати суб'єкт-суб'єктний характер педагогічних стосунків, що передбачає гуманістичні установки на взаємодію та взаємопроникнення у світ почуттів і переживань дитини, готовність прийняти та зрозуміти її емоційний стан у кожен окремий момент спілкування, рівність психологічних позицій, активність педагога та учнів тощо, ми пропонуємо до освітніх програм включати низку вибіркового дисциплін («Педагогіка партнерства», «Авторські методики й модернові практики», «Теорія і методика взаємодії педагога з родинами», «Педагогічні технології у початковій школі» тощо), які сприятимуть розвитку комунікативної компетентності студентів. Для кращого розуміння сутності та принципів гуманізації педагогічної взаємодії, до змісту психолого-педагогічних дисциплін, які є обов'язковими для вивчення в навчальному плані, необхідно передбачати теми для опанування студентами концептуальними засадами гуманної педагогіки та психології, практикувати вивчення досвіду педагогів-гуманістів минулого та передовий педагогічний досвід сучасних учителів як засіб партнерської взаємодії з учнями та їхніми батьками.

Знання етичних норм та психологічних механізмів спілкування, умінь організувати педагогічне спілкування на засадах діалогічної взаємодії не менш важливі для розвитку культури спілкування майбутніх учителів. Найбільш ефективними, на нашу думку, у розвитку вмінь студентів налагоджувати контакт у педагогічному діалозі можуть стати тренінгові заняття. Тренінг спілкування, який передбачає виконання вправ і творчих завдань, рольові та ділові ігри, моделювання розв'язання конфліктних ситуацій з учнями та їх батьками сприятимуть не лише кращому розумінню механізмів партнерського спілкування, а й допоможуть майбутньому педагогу краще пізнати та зрозуміти себе, відкорегувати особисті проблеми, аби в подальшому вони не здійснювали деструктивний вплив на налагодження гуманних стосунків з усіма учасниками освітнього процесу.

У формуванні діалогічної компетентності майбутніх фахівців у процесі партнерського спілкування ми пропонуємо на лабораторно-практичних заняттях з дисциплін педагогічного циклу використовувати активні методи навчання. Моделювання та проведення фрагментів уроків (мікрореконструкції) з використанням інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє студентам набувати досвіду не лише формування в учнів предметних компетентностей, а й етичної взаємодії з дотриманням принципів педагогіки партнерства. За результатами вивчення навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність» студенти мають змогу, навіть в онлайн-форматі, презентувати світ своїх захоплень, фрагменти уроків та виховних заходів, створювати власне портфоліо тощо, що дозволяє набуті теоретичні знання перевести в площину практичних умінь партнерської взаємодії.

Усі педагогічні дисципліни спрямовані на практико-орієнтоване навчання: розвиток здібностей і умінь студентів (а в подальшому – учнів) самостійно здобувати знання, систематизувати й застосовувати їх на практиці; уміння вчителя моделювати зміст навчання, створюючи моделі, націлені на мінімізацію матеріалу, на самостійне його освоєння.

Від якості засвоєння теоретичних знань з навчальних дисциплін, оволодіння уміннями та навичками, необхідними для здійснення навчально-виховного процесу в школі, буде залежати успіх професійної діяльності майбутнього педагога. Досягнути його він зможе, оволодівши високим рівнем культури мовлення, який включає правильну, доречну, внутрішньо багату та емоційно насичену мову. Особливими ознаками готовності до педагогічної діяльності є володіння словом, культура й виразність мовлення, гармонізація монологу й діалогу в методиці викладання, поєднання знаннєвого підходу з розвивальним навчанням.

У процесі вивчення навчальних дисциплін «Дитяча література з основами культури і техніки мовлення» та «Українська мова з методикою формування компетентності в мовно-літературній освітній галузі», «Мовно-літературна підготовка вчителя початкових класів» здійснюється мовно-теоретична і мовленнєво-практична підготовка майбутніх учителів початкової школи, закладаються основи професійної діяльності майбутнього вчителя, здатного добре продумувати уроки, наповнювати їх цікавим і необхідним змістом з урахуванням педагогічних, мовних і мовленнєвих завдань.

У вищому педагогічному закладі підготовка вчителів початкових класів зорієнтована на осмислення мовних процесів, усвідомлення й засвоєння норм сучасної української літературної мови, а також формування в студентів умінь дотримуватися їх у процесі мовленнєвої діяльності, умінь користуватися виражальними мовними засобами відповідно до програми, задуму, ситуації спілкування, зорієнтованості на слухача.

Формуванню професійно необхідних знань, умінь і навичок, підвищенню культури фахового мовлення майбутнього вчителя сприяє поєднання функціонального, комунікативного, а також культурологічного й особистісного підходів до вивчення мовних явищ. Реалізація здійснюється під час практичної діяльності студентів на лекціях, практичних та лабораторних заняттях, у процесі самостійної та навчально-дослідної роботи, під час педагогічної практики.

Учитель повинен говорити правильно й виразно, ясно й переконливо, вправно використовувати різноманітні й найбільш доцільні з експресивного боку виражальні засоби мови. На жаль, названих якостей часто бракує мовленню студентів. Спостерігаємо невинуваті відступи від стилістичної однорідності письмових і усних текстів, обмеженість синоніміки, невправність у використанні засобів словесної образності, засмічення невмотивованими запозиченнями, молодіжним сленгом тощо. Саме тому під час навчання майбутній педагог має оволодіти мовною майстерністю, навчитися свідомого та критичного ставлення до власного мовлення, а також до мови оточуючих.

Щоб студенти засвоїли теоретичний мовознавчий та лінгводидактичний матеріал використовуємо різноманітні форми й методи навчання: доповнення конспектів лекцій необхідною лінгвістичною та методичною інформацією з основної та додаткової літератури; складання тез; написання анотацій, рецензій; добір текстів для ілюстрування значеннєвих і функціональних властивостей мовних фактів та явищ; підбір вправ і завдань з мови різного характеру; підготовка повідомлень за результатами проведення досліджень мовного матеріалу тощо.

Професійному становленню творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів, підвищенню культури фахового мовлення сприяють також навчальні дискусії, проведення фрагментів уроків в студентській аудиторії; розробка нестандартних уроків та нетрадиційних форм роботи на уроці; рецензування відповідей студентів; аналіз відвіданих уроків; виготовлення наочних посібників тощо. Оскільки мовлення вчителя початкових класів обов'язково має відзначатися унормованістю, основну увагу звертаємо на правильність, логічність, чистоту та інші комунікативні якості мовлення студентів, на їхні вміння викладати свої думки, обґрунтовувати їх, пояснювати необхідний навчальний матеріал, дискутувати, вести бесіду українською мовою. Таким чином, майбутній учитель оволодіє культурою спілкування в різних видах професійно-педагогічної діяльності, тонким чуттям мови, що дасть можливість з багатого мовного арсеналу використовувати ті засоби, які найбільш точно і чітко забезпечують процес комунікації.

Особливого значення надається проведенню навчальних дискусій, які допомагають усвідомлено засвоїти матеріал, навчають майбутніх педагогів прийомів аргументування, наукового доведення. Беручи участь у навчальних дискусіях, студент удосконалює вміння активно обстоювати власну точку зору, критично підходити до чужих і власних суджень, у нього формується культура дискутування, що є невід'ємною частиною загальної педагогічної культури. Наголосимо на ще одному важливому аспекті: під час навчальних дискусій удосконалюється вміння спілкуватися, підвищується рівень культури мовлення майбутнього фахівця.

Під час проведення практичних занять з української мови з методикою формування компетентності в мовно-літературній освітній галузі особливого значення надаємо збагаченню, розширенню та активізації словника студентів, оскільки важливою складовою мовлення особистості є володіння багатим лексичним запасом. Використовуємо різні види лексичних вправ та творчі завдання:

- згрупувати лексичні одиниці за характером парадигматичних зв'язків, розмежувати співвідносні явища і встановити взаємозв'язок між ними;
- здійснити аналіз синонімічних рядів, зіставити їх, з'ясувати відтінки в семантиці синонімів;
- пояснити значення омонімів, паронімів, слів іншомовного походження, термінів тощо;
- знайти в тексті відповідні лексичні явища, пояснити їх значення й функції;
- визначити слова за описом їхньої семантики, самостійно ускласти словникові статі;
- з'ясувати семантику багатозначних слів, визначити її структурні компоненти;
- виявити значення слова залежно від лексичної сполучуваності;
- самостійно підібрати тексти, які б ілюстрували функціонально-семантичні властивості певних лексичних категорій тощо.

Розвитку культури мовлення майбутнього вчителя сприяє аналіз текстів різних стилів. Студенти визначають, до якого функціонального стилю сучасної української літературної мови належить поданий текст, встановлюють підстиль або жанр; окреслюють комунікативну мету тексту; характеризують виражальні засоби мови тексту на фонетичному, граматичному рівнях, обґрунтовують свій добір. Для стилістичного аналізу беруться кращі, зразкові тексти. Багато уваги приділяється творам, передбаченим для вивчення в початковій школі.

Надзвичайно важливим етапом підвищення рівня мовної та мовленнєвої підготовки студентів є робота над стилістичними помилками, яка проводиться систематично. Практикуємо стилістичне виправлення речень і текстів із порушенням милозвучності; виправлення типових помилок з граматики, вживання граматичних засобів; визначення в текстах і усних висловлюваннях помилок і неточностей у слововживанні тощо. У процесі такої роботи звертаємо увагу на стильову єдність тексту, використання мовних засобів з урахуванням стилю і жанру мови, точність мовлення, різноманітність словника й граматичного ладу. Уважаємо, що свідоме виправлення будь-якої помилки передбачає розуміння того, як потрібно правильно говорити.

У процесі фахової підготовки вчителя початкових класів значна увага приділяється виробленню норм правильної вимови як важливого чинника мовленнєвої культури. Необхідні знання й навички майбутні вчителі початкових класів одержують під час вивчення розділів «Фонетика» та «Орфоепія». Наведемо приклади завдань, які забезпечують належний рівень володіння технікою мовлення: визначити особливості вимови звуків у різних позиціях; відшукати слова, над правильною вимовою яких обов'язково потрібно працювати в початкових класах; указати, які сполучення приголосних вимовляються не так, як вони записані; пояснити випадки правильного й неправильного вживання букв «у» – «в», «і» – «й»; поставити наголос, пояснити, які закономірності щодо наголосу помітили; проговорити скоромовки з додержанням норм орфоепії тощо.

Неодмінною умовою розвитку зв'язного мовлення, активного використання різноманітних граматичних засобів у власних висловлюваннях є вміння будувати словосполучення і речення. Усвідомлювати студентам закономірності сполучуваності слів в українській мові допомагають завдання на аналіз словосполучень і речень, заміну їх, доповнення, побудову: дібрати синонімічні словосполучення; замінити подані словосполучення одним словом з тим самим значенням; до поданих у словосполученнях прикметників дібрати синоніми (антоніми); утворити словосполучення з дієсловами, що вимагають різних відмінків; відредагувати словосполучення тощо.

Виконуючи подібні завдання, майбутні вчителі переконуються в тому, що без опанування мовних норм процес комунікації як в усній, так і в писемній формі буде неповноцінним.

Отже, висока культура мовлення та спілкування – це професійне вміння, досягти якого можна лише цілеспрямованою й послідовною роботою. Визначені шляхи підвищення культури фахового мовлення та спілкування майбутніх учителів початкових класів засновані на творчому ставленні до обраної професії, застосуванні методів і прийомів, які давали б можливість більш ґрунтовно опанувати навчальний матеріал, орієнтуватись у доборі різноманітних форм організації навчального процесу, що сприятиме досконалому виконанню завдань педагогічної діяльності.

Література

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів : Світ, 1990. 232 с.
2. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: навчальний посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів. Київ : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.
3. Комарівська Н. Дослідницька діяльність – важлива складова фахової компетенції майбутнього вчителя. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Випуск 17. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. С. 343-346.
4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л. М. Проколієнко. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.

5. Лапшина І.М. Дослідження аспектів підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення інтегрованих занять з молодшими школярами. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм*. Вінниця : «Меркьюрі-Поділля», 2017. С. 25-29.
6. Любчак Л.В. Професійні компетентності педагога Нової української школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2020. № 61. С. 140-145.
7. Сухомлинський В. О. Слово про слово. Вибрані твори в п'яти томах. Київ, 1976. Т. 5. С. 160-167.
8. Чмут Т. К. Культура спілкування. Навчальний посібник для студентів і викладачів вищих навчальних закладів. Хмельницький, «ХІРУП», 1999. 358 с.
9. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

References

1. Babych N. D. *Osnovy kultury movlennia*. Lviv : Svit, 1990. 232 s.
2. Ziaziun I.A., Sahach H.M. *Krasa pedahohichnoi dii: navchalnyi posibnyk dlia vchyteliv, aspirantiv, studentiv serednikh ta vyshchikh navchalnykh zakladiv*. Kyiv : Ukrainsko-finskyi instytut menedzhmentu i biznesu, 1997. 302 s.
3. Komarivska N. *Doslidnytska diialnist – vazhlyva skladova fakhovoi kompetentsii maibutnoho vchytelia*. Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy. Vypusk 17. Kyiv-Vinnytsia: DOV «Vinnytsia», 2008. S. 343-346.
4. Kostyuk H.S. *Navchalno-vykhovnyi protses i psykhični rozvytok osobystosti / Za red. L. M. Prokoliienko*. Kyiv : Radianska shkola, 1989. 608 s.
5. Lapshyna I. M. *Doslidzhennia aspektiv pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do provedennia intehrovanykh zaniat z molodshymy shkoliaramy*. Aktualni problemy doshkilnoi ta pochatkovoї osvity v konteksti suchasnykh osvitnikh paradyhm. Vinnytsia : «Merkiuri-Podillia», 2017. S. 25-29.
6. Liubchak L. V. *Profesiini kompetentnosti pedahoha Novoi ukrainskoї shkoly*. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: Pedahohika i psykholohiia. 2020. № 61. S. 140-145.
7. Sukhomlynyskyi V. O. *Slovo pro slovo*. Vybrani tvory v piaty tomakh. Kyiv, 1976. T.5. S. 160-167.
8. Chmut T. K. *Kultura spilkuvannia*. Navchalnyi posibnyk dlia studentiv i vykladachiv vyshchikh navchalnykh zakladiv. Khmelnytskyi, «KhIRUP», 1999. 358 s.
9. *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk : entsyklopediia / NAN Ukrainy, Instytut filosofii imeni Hryhoriia Skovorody NAN Ukrainy; holov. red. V. I. Shynkaruk*. Kyiv : Abrys, 2002. 742 s.

УДК 378.018.8:373.5.011.3-051:97-047.22]:911.3(045)

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2023-73-68-73>

ОЛЕКСАНДР ЛАВРИК

<https://orcid.org/0000-0003-2604-2500>

slavrik1979@gmail.com

доктор географічних наук, професор кафедри екології та географії Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська 40, м. Житомир

АНДРІЙ МАКСЮТОВ

<https://orcid.org/0000-0002-5486-634X>

andriy.maksyutov@udpu.edu.ua

доцент кафедри географії та методики її навчання Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини вул. Садова, 2, м. Умань

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті обґрунтовано структурно-функціональні аспекти формування фахових компетентностей майбутніх учителів під час вивчення дисципліни географії людської діяльності, що відображають створення умов, які сприяють соціальному становленню здобувачів освіти, як відповідальних громадян України.

З'ясовано та доведено, що загальними теоретичними підставами фахової підготовки здобувачів освіти є культурологічний та компетентнісний підхід, в рамках якого сьогодні відбувається розвиток загальної географічної освіти.

Ключові слова: майбутні учителі географії, географія людської діяльності, фахові компетентності, методична підготовка, культурологічний та компетентнісний підхід.